

**XALQ HUNARMANDCHILIGI SAN’ATINING TURLARI.
KASHTACHILIK SAN’ATI VA KASHTA TIKISH TURLARI HAQIDA
UMUMIY MA’LUMOT**

Abdugaffarova Shodiya

Aniq va tabiiy fanlar fakulteti

Texnologik ta’lim yo’nalishi TXT BU 24

Ilmiy rahbar: Tursunova Shaxzoda

Annotatsiya: *Xalq hunarmandchiligi o‘zbek xalqining ko‘p asrlik tarixiy tajribasi, estetik qarashlari va milliy an‘analarini o‘zida mujassam etgan noyob madaniy merosdir. Ushbu maqolada xalq hunarmandchiligi san’atining asosiy turlari haqida umumiy ma’lumot berilib, ayniqsa kashtachilik san’atining kelib chiqishi, rivojlanish bosqichlari va kashta tikish turlari yoritiladi. Kashtachilik nafaqat bezak san’ati, balki xalqning turmush tarzi, dunyoqarashi va madaniy qadriyatlarini ifodalovchi muhim san’at turi sifatida tahlil qilinadi.*

Kalit so‘zlar: *xalq hunarmandchiligi, amaliy san’at, kashtachilik, kashta tikish turlari, milliy meros, naqsh.*

Xalq hunarmandchiligi har bir millatning tarixiy taraqqiyoti, madaniy qadriyatlari va estetik qarashlarini o‘zida mujassam etgan muhim san’at sohalaridan biridir. U xalqning kundalik hayoti, turmush tarzi va ijtimoiy munosabatlari bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, asrlar davomida shakllanib kelgan an‘analar asosida rivojlanib borgan. O‘zbek xalq hunarmandchiligi boy tarixga ega bo‘lib, o‘zining rang-barangligi, nafis bezaklari va chuqur ramziy ma’nolari bilan ajralib turadi.

Bugungi globallashuv va texnologiyalar tez sur’atlarda rivojlanayotgan davrda milliy madaniy merosni saqlab qolish va uni yosh avlodga yetkazish muhim vazifalardan biriga aylangan. Ayniqsa, xalq hunarmandchiligi san’atining turlarini o‘rganish va targ‘ib qilish milliy o‘zlikni anglash, tarixiy xotirani mustahkamlash va estetik didni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu jihatdan qaraganda, hunarmandchilik san’ati nafaqat madaniy meros, balki tarbiyaviy va ma’naviy ahamiyatga ega bo‘lgan vosita sifatida ham baholanadi.

O‘zbek xalq hunarmandchiligi kulolchilik, yog‘och o‘ymakorligi, zargarlik, misgarlik, gilamdo‘zlik, to‘qimachilik va kashtachilik kabi ko‘plab san’at turlarini o‘z ichiga oladi. Bu san’at turlari xalqning yashash sharoiti, tabiiy muhit va tarixiy rivojlanishiga bog‘liq holda o‘ziga xos uslub va an‘analarga ega bo‘lgan. Ular orqali xalqning mehnatsevarligi,

ijodkorligi va go‘zallikka bo‘lgan intilishi namoyon bo‘ladi. Mazkur maqolada xalq hunarmandchiligi san’atining asosiy turlari haqida umumiy ma’lumot berilib, o‘zbek xalq amaliy san’atining muhim yo‘nalishlaridan biri bo‘lgan kashtachilik san’ati, uning jamiyatdagi o‘rni hamda kashta tikish an’analari yoritib beriladi. Ushbu mavzuni o‘rganish milliy madaniyatni chuqur anglash, tarixiy an’alarni qadrlash va xalq amaliy san’atining bugungi kundagi ahamiyatini ochib berishga xizmat qiladi.

- Xalq hunarmandchiligi san’atining turlari

O‘zbek xalq hunarmandchiligi asrlar davomida shakllangan bo‘lib, xalqning kundalik hayoti, ijtimoiy munosabatlari va estetik qarashlarini o‘zida mujassam etadi. Hunarmandchilik san’ati avvalo inson ehtiyojlarini qondirishga xizmat qilgan bo‘lsa-da, vaqt o‘tishi bilan u badiiy va madaniy ahamiyatga ega bo‘lgan mustaqil san’at turiga aylangan. O‘zbekistonda hunarmandchilikning kulolchilik, yog‘och o‘ymakorligi, zargarlik, misgarlik, gilamdo‘zlik, kashtachilik va to‘qimachilik kabi ko‘plab yo‘nalishlari mavjud.

Kulolchilik san’ati asosan ro‘zg‘or buyumlari — kosa, lagan, ko‘za va idishlar tayyorlash bilan bog‘liq bo‘lib, unda rang-barang naqshlar va bezaklar muhim o‘rin tutadi. Yog‘och o‘ymakorligi esa eshik, deraza, ustun va mebel buyumlarini bezashda qo‘llanilib, murakkab geometrik va o‘simliksimon naqshlari bilan ajralib turadi. Zargarlik va misgarlik san’atida metall buyumlar nafislik bilan ishlanib, ayollar taqinchoqlari va uy-ro‘zg‘or anjomlari yaratiladi. Gilamdo‘zlik va to‘qimachilik esa ranglarning uyg‘unligi hamda naqshlarning chuqur ramziy ma’nosi bilan e’tiborni tortadi.

Har bir hunarmandchilik turi muayyan hududiy xususiyatlarga ega. Masalan, Buxoro va Samarqand zargarlik va kashtachilik bilan mashhur bo‘lsa, Rishton kulolchilik maktabi bilan tanilgan. Ushbu hududiy farqlar ishlatiladigan ranglar, naqsh turlari va texnikalarda yaqqol namoyon bo‘ladi. Shuning uchun ham xalq hunarmandchiligi san’ati o‘zbek xalqining tarixiy rivojlanishi va madaniy xilma-xilligini aks ettiruvchi muhim manba hisoblanadi.

Hunarmandchilik buyumlari nafaqat estetik qiymatga ega, balki xalqning turmush tarzi, mehnat madaniyati va tarixiy tajribasini ham aks ettiradi. Ular orqali avloddan-avlodga o‘tib kelayotgan an’analari, urf-odatlar va qadriyatlar saqlanib qoladi. Shu bois xalq hunarmandchiligi san’ati milliy madaniyatning ajralmas qismi sifatida katta ahamiyat kasb etadi.

- Kashtachilik san’ati va uning o‘rni

Kashtachilik o‘zbek xalq amaliy san’atining eng qadimiy va keng tarqalgan turlaridan biri bo‘lib, u asosan mato yuzasiga rangli iplar yordamida turli naqsh va bezaklarni tikish orqali amalga oshiriladi. Kashtachilik san’ati ko‘p hollarda ayollar ijodi

bilan bog'liq bo'lib, u oilaviy an'analar va ma'naviy qadriyatlarning avlodlar orasidan avlodga o'tishida muhim rol o'ynagan.

Kashtachilik buyumlari kundalik hayotda ham, marosimlarda ham keng qo'llanilgan. Masalan, so'zana, ro'mol, do'ppi, ko'ylak, yostiq jildi va to'y marosimlariga mo'ljallangan buyumlar kashta bilan bezatilgan. Bu buyumlar nafaqat bezak vazifasini bajargan, balki insonning ijtimoiy mavqei, oilaviy holati va hududiy mansubligini ham ifodalagan. Kashtalarda ishlatiladigan naqshlar ko'pincha tabiat unsurlariga asoslangan bo'lib, gul va barglar hayot va baraka ramzi sifatida talqin etiladi. Quyosh va yulduz tasvirlari esa yorug'lik, baxt va himoya ma'nolarini anglatadi. Geometrik shakllar esa tartib, muvozanat va barqarorlikni ifodalaydi. Ushbu ramziy naqshlar orqali xalqning dunyoqarashi, orzu-umidlari va hayotga bo'lgan munosabati badiiy shaklda namoyon bo'ladi.

Kashtachilik san'ati insonda sabr-toqat, aniqlik va estetik didni shakllantiradi. Shu sababli u nafaqat badiiy faoliyat turi, balki tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lgan san'at sifatida ham qadrlanadi. Bugungi kunda kashtachilik san'ati milliy merosni asrash, yosh avlodni milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash va xalq amaliy san'atini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Xulosa qilib aytganda, xalq hunarmandchiligi san'ati o'zbek xalqining ko'p asrlik tarixiy tajribasi, madaniy qadriyatlari va estetik dunyoqarashini o'zida mujassam etgan bebaho meros hisoblanadi. Hunarmandchilikning turli yo'nalishlari orqali xalqning turmush tarzi, mehnat madaniyati va ijodiy tafakkuri namoyon bo'ladi. Ushbu san'at turlari nafaqat kundalik ehtiyojlarni qondirishga xizmat qilgan, balki jamiyatda ma'naviy va tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lgan muhim madaniy hodisa sifatida shakllangan.

Maqolada ko'rib chiqilgan kashtachilik san'ati o'zbek xalq amaliy san'atining eng qadimiy va ommabop turlaridan biri bo'lib, u milliy an'ana va urf-odatlarining saqlanishida muhim o'rin egallaydi. Kashta naqshlarida aks etgan ramziy tasvirlar xalqning tabiatga, hayotga va kelajakka bo'lgan munosabatini ifodalaydi. Kashtachilik buyumlari nafaqat estetik bezak vazifasini bajaradi, balki insonda sabr-toqat, did va ijodkorlikni shakllantirishga xizmat qiladi.

Bugungi kunda xalq hunarmandchiligi, xususan kashtachilik san'atini o'rganish, rivojlantirish va yosh avlodga yetkazish dolzarb masala hisoblanadi. Uni ta'lim jarayoniga tatbiq etish, milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash va madaniy merosni asrashga xizmat qiladi. Shu bois xalq hunarmandchiligi san'ati jamiyatning ma'naviy rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etib, milliy madaniyatning ajralmas qismi sifatida kelajak avlod uchun bebaho meros bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat — yengilmas kuch. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
2. Ahmedov M. O‘zbek xalq amaliy san’ati. – Toshkent: Fan, 2015.
3. Bulatov S.S. Kashtachilik san’ati va uning turlari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2017.
4. Xolmatova Z. O‘zbek milliy hunarmandchiligi asoslari. – Samarqand: Zarafshon, 2019.
5. To‘xtayeva N.A. Amaliy san’at va dizayn asoslari. – Toshkent: Innovatsiya, 2021.
6. Rasulova M. O‘zbek xalq kashtachiligi tarixi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2016.
7. Abdullayeva D. Milliy hunarmandchilik va madaniy meros. – Toshkent: Ma’naviyat, 2018.
8. Qodirov A. O‘zbek xalq bezak san’ati. – Toshkent: Sharq, 2014.
9. Islomov S. Xalq amaliy san’ati namunalari. – Toshkent: O‘zbekiston, 2020.
10. Yo‘ldosheva M. Kashta naqshlarining ramziy ma’nolari. – Toshkent: Fan, 2022.
- 11. Internet manbalar**
12. <https://www.lex.uz>
13. <https://www.ziyouz.com>
14. <https://www.culture.uz>
15. <https://www.edu.uz>
16. <https://www.unesco.org>